

A photograph showing two black grouses in a field of dry, golden-brown grass. One grouse is in the foreground, facing away from the camera, its white-tipped wings spread. Another grouse is slightly behind it, also with its wings spread. They have distinctive red 'combs' on their heads. In the background, there is a line of trees and a fence post. The overall atmosphere is misty and early morning.

“Putni Ādažos” projekta pārskats

Layman's report of the project “Birds in Ādaži”



Projekts "Īpaši aizsargājamu putnu sugu aizsardzības stāvokļa uzlabošana NATURA 2000 teritorijā "Ādaži"" (LIFE+ "Putni Ādažos") / Project "Improving of the conservation status of specially protected bird species in NATURA 2000 site "Ādaži"" (LIFE+ "Birds in Ādaži")
LIFE12NAT/LV/000509

Norises laiks Duration	01.11.2013.–31.08.2018.
Īstenotāji Beneficiaries	Valsts aizsardzības militāro objektu un iepirkumu centrs / State Centre for Defence Military Objects and Procurement Nacionālie bruņotie spēki / National Armed Forces Latvijas Ornitoloģijas biedrība / Latvian Ornithological Society A/S "Latvijas Valsts meži" / Joint Stock Company "Latvia's State Forests" Sējas novada dome / Municipality of Seja District
Budžets Budget	1 537 988 EUR
Finansētāji Funding	50% – Eiropas Savienības LIFE+ programma "Daba un bioloģiskā daudzveidība" / European Union LIFE+ programme "Nature and Biodiversity", 21% – Latvijas Vides aizsardzības fonds / Latvian Environmental Protection Fund, 29% – Projekta partneri / Project partners
Projekta norises vieta Project location	Latvija, aizsargājamo ainavu apvidus "Ādaži" / Ādažu militārais poligons ("Ādaži") / Latvia, protected landscape area "Ādaži" / Ādaži military training area ("Ādaži")
Kontakti Contacts	Valsts aizsardzības militāro objektu un iepirkumu centrs State Centre for Defence Military Objects and Procurement Tel.: +371 67300242 E-pasts: daina.galaktionova@vamoic.gov.lv

www.putniadazos.lv



Valsts aizsardzības militāro objektu un iepirkumu centrs



Sējas novads



Nacionālie bruņotie spēki



© Valsts aizsardzības militāro objektu un iepirkumu centrs, 2018.

Foto: E. Mandre, G. Dieziņš, I. Mārdega, M. Varesvuo, A. Krusts, J. Peltomäki. Izdots ar ES LIFE+ programmas atbalstu.

© State Centre for Defence Military Objects and Procurement, 2018.

Photos: E. Mandre, G. Dieziņš, I. Mārdega, M. Varesvuo, A. Krusts, J. Peltomäki. Published with support of EU LIFE+ programme.



“Putni Ādažos” projekta pārskats

Layman's report of the project “Birds in Ādaži”



Zaļā vārna
European Roller



Sila cīrulis
Woodlark



Vakarlēpis
European Nightjar



Purva tilbite
Wood Sandpiper



Brūnā čakste
Red-backed Shrike



Stepes čipste
Tawny Pipit



Rubenis
Black Grouse

Militārais poligons un aizsargājamo ainavu apvidus “Ādaži”

Ādažu militārais poligons ir ne tikai Nacionālo brunjoto spēku mācību vieta jau kopš 1928. gada, bet arī teritorija ar Eiropā aizsargājamām dabas vērtībām. Poligona centrālo daļu, kur notiek intensīvākās militārās mācības, veido klaja, ap 3000 ha plaša virsāju un smiltāju ainava – Baltijas valstis lielākais virsāju komplekss. Periferijā saglabājušies cilvēka darbības maz skartī meži, purvi un ezeri. Pirmie dabas pētījumi tika veikti 1998. gadā, bet 2004. gadā tika izveidots aizsargājamo ainavu apvidus “Ādaži”. Nodrošinot dabas vērtībām labvēlīgu aizsardzības stāvokli, jau 2006. gadā šeit uzsākti dabas saglabāšanas pasākumi (2006.–2009. gadā LIFE projekta “Bioloģiskās daudzveidības atjaunošana militārajā poligonā un *Natura 2000* teritorijā “Ādaži” laikā). Turpinot dabas saglabāšanas un putnu aizsardzības pasākumus, 2013.–2018. gadā teritorijā īstenots LIFE+ projekts “Putni Ādažos”, kurā lietotas Latvijai inovatīvas un putnu dzīvotnēm ļoti labvēlīgas dabas saglabāšanas metodes.

Military training area and protected landscape area “Ādaži”

The Ādaži military training area is not only the training place for the National Armed Forces since 1928, but also the home of Europe's protected natural heritage. The central part of the training area, where intense military exercises are taking place, is an open landscape of heaths and grey dunes – the largest heathland in the Baltic States (3000 ha). In the outlying area there are forests, bogs and lakes, which have not been heavily affected by human activity. The first nature studies were conducted in 1998, but in 2004 the protected landscape area “Ādaži” was established. From 2006 to 2009 funding from the LIFE program was used for the first time to carry out nature conservation efforts in “Ādaži” (LIFE project “Restoration of Biological Diversity in Military Training Area and *Natura 2000* site “Ādaži”). Continuing conservation and bird protection measures in 2013–2018 LIFE+ project “Birds in Ādaži” was implemented, which used conservation methods that are innovative for Latvia and beneficial to bird habitats.



Dabas aizsardzības problēmas “Ādažos” pirms projekta uzsākšanas

- Klajo teritoriju – virsāju un smiltāju – aizaugšana;
- meliorācijas grāvju nosusinošā ietekme uz Rampa purvu;
- piemērotu ligzdvielu trūkums zaļajai vārnai;
- priežu mežu aizaugšana dabisko vides traucējumu (uguns) trūkuma dēļ;
- dabas aizsardzības noteikumu pārkāpumi (nelikumiņa koku ciršana, teritorijas izbraukāšana, atkritumi).

Projekta mērķi, aktivitātes un rezultāti

LIFE+ projekta “Putni Ādažos” mērķi:

- atjaunot retu putnu ligzdošanas un barošanās vietas;
- uzlabot *NATURA 2000* teritorijas stāvokli un izglītot teritorijas lietotājus un apmeklētājus, lai arī turpmāk saglabātu dabas vērtības;
- veicināt sadarbību un labo piemēru apmaiņu starp militāro *NATURA 2000* vietu apsaimniekotājiem un institūcijām, kas strādā ar līdzīgām sugām un dzīvotnēm.

Conservation problems and threats in “Ādaži” before the project

- Overgrown open habitats (heath, grey dunes);
- drainage of the Rampa Bog due to melioration ditches;
- lack of suitable nesting places for the Roller;
- eutrophication of pine forests due to lack of natural disturbances (fires);
- violation of the nature protection regulations (theft of wood, off-road driving, garbage).

Objectives of the project, main activities and results

The aims of the LIFE+ project

“Birds in Ādaži” are:

- to restore breeding and feeding places for rare birds;
- to improve the status of the *NATURA 2000* site and to educate the military personnel and visitors of the area in order to further preserve the natural heritage;
- to promote cooperation and exchange of good practices between military *NATURA 2000* site managers and institutions working with similar species and habitats.



Projekta laikā atjaunojām retu un aizsargājumu putnu dzīves vietas 1640 ha platībā. Esam īstenojuši vienu no platību ziņā lielākajiem LIFE+ projektiem Latvijā.

Projektā izmantojām daudzveidīgas un inovatīvas dabas saglabāšanas metodes.

Virsājā:

- Izvietojām 60 būrus zaļajām vārnām un 200 sēdkokus, kas putniem kalpo barības nolūkošanai.
- Lai atjaunotu klajo ainavu, izcirtām kokus un krūmus. Atjaunojot klajo ainavu, labumu gūst ne vien putni, bet paplašinās arī karavīriem nepieciešamās teritorijas militārajām mācībām.
- Veicinājām virsāja daudzveidību, izmantojot plaušanu un kontrolēto dedzināšanu.
- Izmantojām inovatīvu metodi – zemes virskārtas noņemšanu, kas samazina teritorijas aizaugšanas ātrumu un pozitīvi ietekmē virsāja kvalitāti daudzus gadus.

During the project we restored 1640 ha of breeding and feeding places of rare and endangered birds. We have implemented one of the largest LIFE + projects in Latvia.

We used varied and innovative nature conservation methods in the project.

In the heathland:

- we set up 60 nestboxes for European Roller, as well as 200 wooden perching poles that help the birds search for food;
- to restore the open landscape, we cut down trees and bushes. This not only makes the landscape more suitable for birds, but also creates more space for military trainings;
- we improved heath diversity using mowing and controlled burning;
- we used an innovative method - sod-cutting, which reduces the overgrowing of the site and positively affects the quality of the heath for many years.



Priežu (boreālajā*) mežā:

- Palielinājām meža bioloģisko daudzveidību, kontrolēti dedzinot meža zemsedzi.

Sūnu (augstajā) purvā:

- Veicām koku ciršanu un būvējām dambjus uz nosusināšanas grāvjiem, tādā veidā atjaunojot purva ūdens režīmu.

Visā projekta teritorijā:

- Veicām preventīvus pasākumus dabas aizsardzības noteikumu pārkāpumu novēršanai. Uzstādījām brīdinājuma zīmes, barjeras, novērošanas kameras, kā arī likvidējām nelegālos ceļus un iebrauktuves.

* Latvijā izplatītākie ir boreālie jeb skujkoku meži, kurus veido gan priežu, gan egļu un jaukti meži.

In pine (boreal*) forests:

- we increased the biodiversity of the forest with controlled burning.

Raised bog:

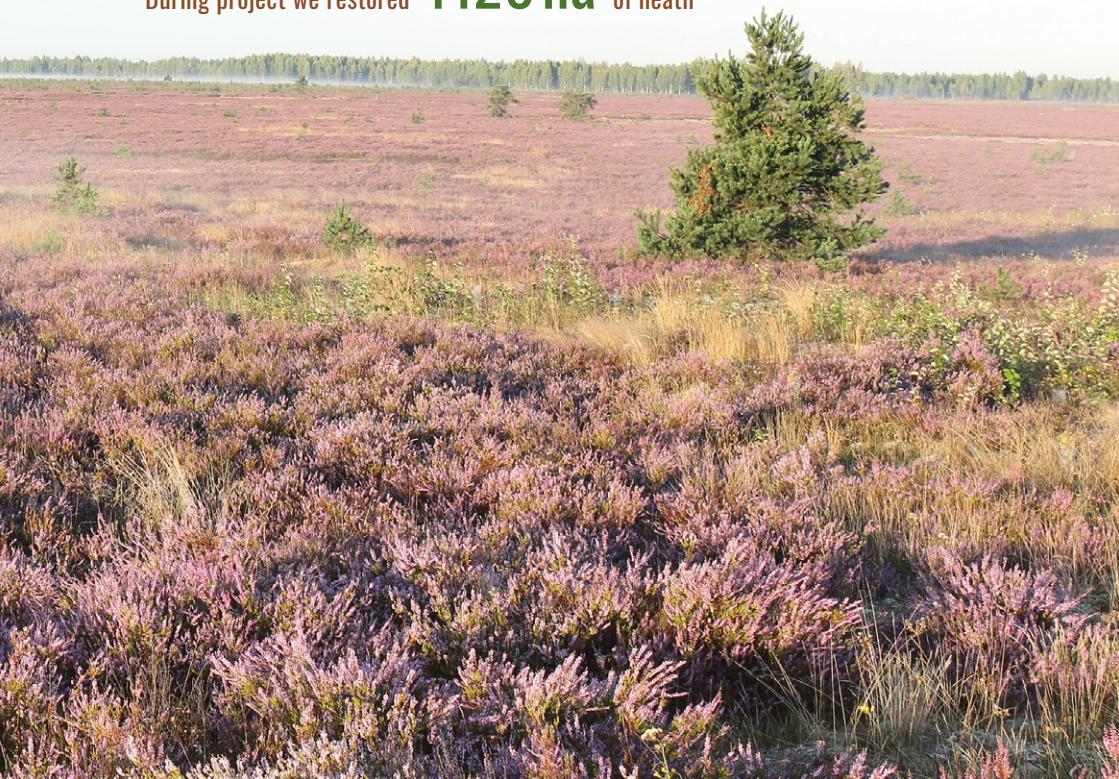
- we cut down trees and built dams on drainage ditches, thus restoring the water level of the bog.

In all of the project territory:

- to prevent violation of regulations of nature conservation we closed illegal roads and set up security cameras, barriers and warning signs.

* The most common forest type in Latvia is the boreal or temperate coniferous forest which is made up of pine and fir and mixed forests.

Projekta laikā atjaunojām **1120 ha** virsāja
During project we restored **1120 ha** of heath



Projekta darbu ilgtermiņa ieguvumi

- Atjaunotās teritorijas nodrošinās projekta mērķa sugām piemērotas barošanās un ligzdošanas vietas.
- Daudzi aizsargājamie dzīvnieki (piemēram, pupukis, krāšņvaboles, raibspārnu smiltājsisenis, smilšu krupis) un augi (piemēram, meža silpurene un smiltāja nelķe) ir ieguvēji no projekta darbiem.
- Virsāja atjaunošana ir devusi ieguldījumu armijas mācību vietu paplašināšanā un aizsargāšanā no vēja erozijas.
- Projekta laikā iestenotās vides izglītības aktivitātes karavīriem un jaunsargiem ir veicinājušas izpratni par dabas procesiem, kā arī motivējušas aizsargāt dabu.

The long-term benefits of the project

- The restored habitats will improve the breeding and feeding places for targeted species of the project.
- Many other protected animals (for example, Eurasian Hoopoe, *Buprestidae* beetles, Blue-winged Grasshopper, Natterjack Toad) and plants (for example, Pasque Flower and Sand Pink) will also benefit from habitat restoration.
- The heath restoration efforts also expand the military training area and offer protection from wind erosion.
- Environmental education activities carried out during the project for soldiers and Youth guards have contributed to understanding the natural processes and motivation to protect nature.

Projekta laikā atjaunojām **500 ha** sūnu purva
During project we restored **500 ha** of raised bog



Informatīvi izglitojošie pasākumi un materiāli

Atzīmējot starptautisko vides dienu, "Ādažos" ik gadu rīkojām vides izglītības pasākumus, kuros piedalījās jaunsargi no visas Latvijas, kā arī apkārtnes skolēni, skolotāji un Latvijas Dabas muzeja pulciņa dalībnieki. Katru gadu pasākuma tēma tika veltīta kādai projekta putnu sugai vai dzīvotnei.

Projekta laikā notika vairāki pieredzes apmaiņas braucieni un pasākumi. Sadarbībā ar citiem projektiem izveidojām publīkāciju ar padomiem jaunajiem LIFE+ programmas projektu sagatavotājiem. 2015. gadā un 2017. gadā organizējām starptautiskas konferences. Pirmā bija veltīta dabas aizsardzībai militāros poligonos. Savukārt noslēguma konferēcē, piedaloties dalībniekiem no 17 valstīm, Latvijā pirmo reizi starptautiskā mērogā tika apskatīti militārās jomas un dabas aizsardzības savstarpējie ieguvumi.

Informative educational events and materials

In honour of the international environment day, in "Ādaži" every year we organize environmental education activities with the participation of Youth guards from all over Latvia, as well as students, teachers and young biologists. Each year the theme of the event was dedicated to one species or habitat of the project.

During the project, several events and trips for the exchange of experience took place. In cooperation with other projects, we have published a collection of tips for new LIFE+ project developers. In 2015 and in 2017 we organized international conferences. The first was devoted to nature protection in military training areas. At the closing conference, with participants from 17 countries, for the first time in Latvia, the mutual benefits of the military field and nature protection were discussed at an international level.



Projekta laikā izveidojām vairākus izglītojošos materiālus, kas arī turpmāk stāstīs par “Ādažu” dabas vērtībām:

- mājaslapa www.putniadazos.lv;
- informācijas stendi “Ādažos”;
- filma “Putni ierakumos” iepazīstina ar unikālo dabas kompleksu “Ādaži”, kas izveidojies militāro mācību un dabas saglabāšanas pasākumu rezultātā. Filma ieskaņota latviešu un angļu valodā;
- mācību filma “**Videi draudzīgs karavīrs**” ir Latvijā pirmā karavīriem domātā vides izglītības filma. Filma iepazīstina ar videi draudzīgu rīcību poligonā. Filma ieskaņota latviešu un angļu valodā;
- abas filmas redzamas Latvijas armijas www.youtube.com kanālā;
- interaktīvas ekspozīcijas par “Ādažu” dabas vērtībām Sējas pamatskolā un Ādažu militārajā bāzē.

Nākotnes plāni

“Ādažos” turpināsim projekta laikā uzsāktos darbus.

Virsājos:

- apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes monitoringu;
- kontrolēto dedzināšanu;
- koku un krūmu ciršanu aizaugošajos virsājos;
- atvašu pļaušanu;
- zaļo vārnu populācijas monitoringu.

Priežu mežos:

- apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes monitoringu;
- zemsedzes kontrolēto dedzināšanu;
- pasākumus sausās koksnes daudzuma palielināšanai.

Rampas purvā:

- gruntsūdens monitoringu;
- purva hidroloģiskā stāvokļa uzlabošanu.

During the project we created several materials, which will continue to educate about the natural heritage of “Ādaži”:

- web page: www.putniadazos.lv;
- information boards in “Ādaži”;
- the film “**Birds in trenches**” is about the unique nature of the protected landscape area “Ādaži”, which has been formed by continuous military training and nature conservation efforts. The film is available in Latvian and English;
- “**Green soldier**” is the first film in Latvia for soldiers on the topic of environmental education. This film introduces environmentally-friendly action in the military training area “Ādaži”. The film is available both in Latvian and English;
- both films are available on the Latvian Army YouTube channel;
- interactive exhibitions dedicated to the “Ādaži” natural heritage in the Sēja Primary School and Ādaži military base.

Future plans

We will continue the work started during the project in Ādaži.

In the heathland:

- monitoring of management activity efficiency;
- controlled burning;
- cutting of trees and bushes;
- mowing of offshoots;
- monitoring of the European Roller.

In pine forests:

- monitoring of management activity efficiency;
- controlled burning of undergrowth;
- activities for increasing the amount of dead wood.

In the Rampa Bog:

- monitoring of the groundwater level;
- improvement of the groundwater table of the bog.

Projekta laikā atjaunojām **20 ha** priežu meža
During project we restored **20 ha** of pine forest



Zaļā vārna

Zaļās vārnas ir konservatīvi putni, kam nepieciešami klajumi lielo kukaiņu medībām un lieli, dobumaini koki ligzdošanai. Eiropā šādu ainavu arvien vairāk aizstāj intensīvi vienlaidus lauki vai biezi meži, kas nav piemēroti zaļajām vārnām.

“Ādažu” virsāji ar bagātīgo sienāžu un siseņu faunu ir piemērotas zaļo vārnu barošanās vietas vasaras otrajā pusē. Katru gadu daži pāri zaļo vārnu ligzdo virsājos izliktais būros.

European Roller

The European Roller is a very conservative bird. It needs open fields to catch large insects, and large trees with holes for nesting. Nowadays, such landscapes in Europe are increasingly replaced by large, intensively managed fields or by dense commercial forests, neither of which is suitable for Rollers.

The heath of “Ādaži”, rich in grasshoppers and locusts, is a good feeding area for Rollers in late summer. A few pairs of Rollers also breed in nest-boxes in “Ādaži”.



Coracias garrulus

Rubenis

Rubenis ir nometnieks, kura dzīves vietai ir vairāki nosacījumi: riestošanai piemērota klaja vieta, kuras tuvumā ir purvi, krūmāji un mežmalas, kur baroties un ligzdot.

"Ādaži" ir viena no labākajām rubeņu dzīves vietām Latvijā.

Black Grouse

The Black Grouse is a sedentary bird which needs special conditions for breeding: open fields for lekking, surrounded by bog, mire, scrub, and forest for feeding and nesting.

"Ādaži" is one of the best breeding places in Latvia for the Black Grouse.



Lyrurus tetrix

Brūnā čakste

Apdzīvo ekstensīvas lauksaimniecības zemes, virsājus, krūmainas plavas, mežmalas, purvus, sastopama arī dārzos, apstādījumos. "Ādažos" dzīvo virsājos, purvā un gar ūdenstecēm.

Brūnā čakste ir labs lauksaimniecības zemju stāvokļa indikators, jo raksturo barības kēdes sākumposma – kukaiņu – skaitu; tos čakste ļer lauksaimniecības zemēs. Intensīvi apsaimniekoti lauki brūnajai čakstei nav piemēroti.

Red-backed Shrike

The Red-backed Shrike breeds in extensive farmland, heath, and open spaces with few trees, as well as next to bogs and forested areas. In "Ādaži" it lives in the heath, along waterbodies, and in Rampa Bog.

The Red-backed Shrike is a good indicator of the health of agricultural areas as it shows the abundance of insects – its main food – in farmland. The Red-backed Shrike is threatened by habitat loss as a result of afforestation of open habitats, scrub encroachment, and intensification of agriculture.

Lanius collurio



Sila cīrulis

Apdzīvo sausas un nabadzīgas meža un kļajuma robežjoslas. Latvijā salīdzinoši parasts ligzdotājs, bet citur Eiropā skaits samazinājies lauksaimniecības un mežsaimniecības intensifikācijas dēļ.

Sila cīrulis ir viens no raksturīgākajiem "Ādažu" putniem, tā dziesma pavasarī dzirdama mežmalās un virsājos, kā arī mežainajās kāpās Rampa purvā.

Woodlark

The natural habitat of the Woodlark is a border zone between forests and open spaces, on poor soil.

The Woodlark is one of the most characteristic birds of "Ādaži". Its song can be heard in the spring at the edges of forests, in the heath, and in wooded dunes in Rampa Bog.



Lullula arborea

Uzzini vairāk / Explore more:

www.putniadazos.lv

Stepes čipste

Stepes čipste dzīvo sausās, atklātās ainavās, piemēram, smilšainās kāpās, grants karjeros, sausos tīreļos un pļavās.

Visretākā no Latvijā ligzdojošām čipstēm, taču “Ādažu” smiltājos un virsājos ir regulāri sastopama.

Tawny Pipit

Tawny Pipit lives in open dry habitats, from sand dunes, sandy heaths and dry grasslands to artificial habitats such as gravel pits.

Rarely found in Latvia, but a regular breeder in “Ādaži” sand plains and heath.



Anthus campestris

Vakarlēpis

European Nightjar



Vakarlēpim piemērota dzīves vieta ir skraji priežu un jauktu koku meži, virsāji, izcirtumi, mežmalas un purvi. Barojas arī virs dīķiem, pie ezeriem un kultūrainavā.

Vakarlēpis ir aktīvs tikai krēslā un naktī. Lido ļoti veikli, bez skapanas, medījot lidojošos kukaiņus, lidojumā atgādina milzīgu sikspārni. Uz zemes sēdošu putnu pamaniit ir gandrīz neiespējami, jo vakarlēpja apspalvojums ir ļoti maskējošs. “Ādažos” ligzdo līdz 60 pāriem šo putnu.

It lives in dry, half open areas including lowland heaths with scattered trees and bushes, moorland, forests (especially glades, clearings and edges).

European Nightjar is active only at night. Its flight is similar to a bat – agile and manoeuvrable, and without any sound. Almost invisible, when sitting on ground, because Nightjar feathers have very good camouflage pattern. There are up to 60 pairs of Nightjars breeding in “Ādaži”.

Uzzini vairāk / Explore more:

www.putniadazos.lv

Purva tilbīte

Purva tilbītes vārds ir ļoti atbilstošs, jo tās galvenā dzīves vieta ir purvi. Migrācijas laikā purva tilbītes bieži sastopamas bariņos jūras piekrastē, slapjās pļavās un zivju dīķos.

Latvijā ligzdo reti un nevienmērīgi, pārsvarā sūnu purvos. “Ādažos” ligzdo viens līdz četri pāri purva tilbīšu.

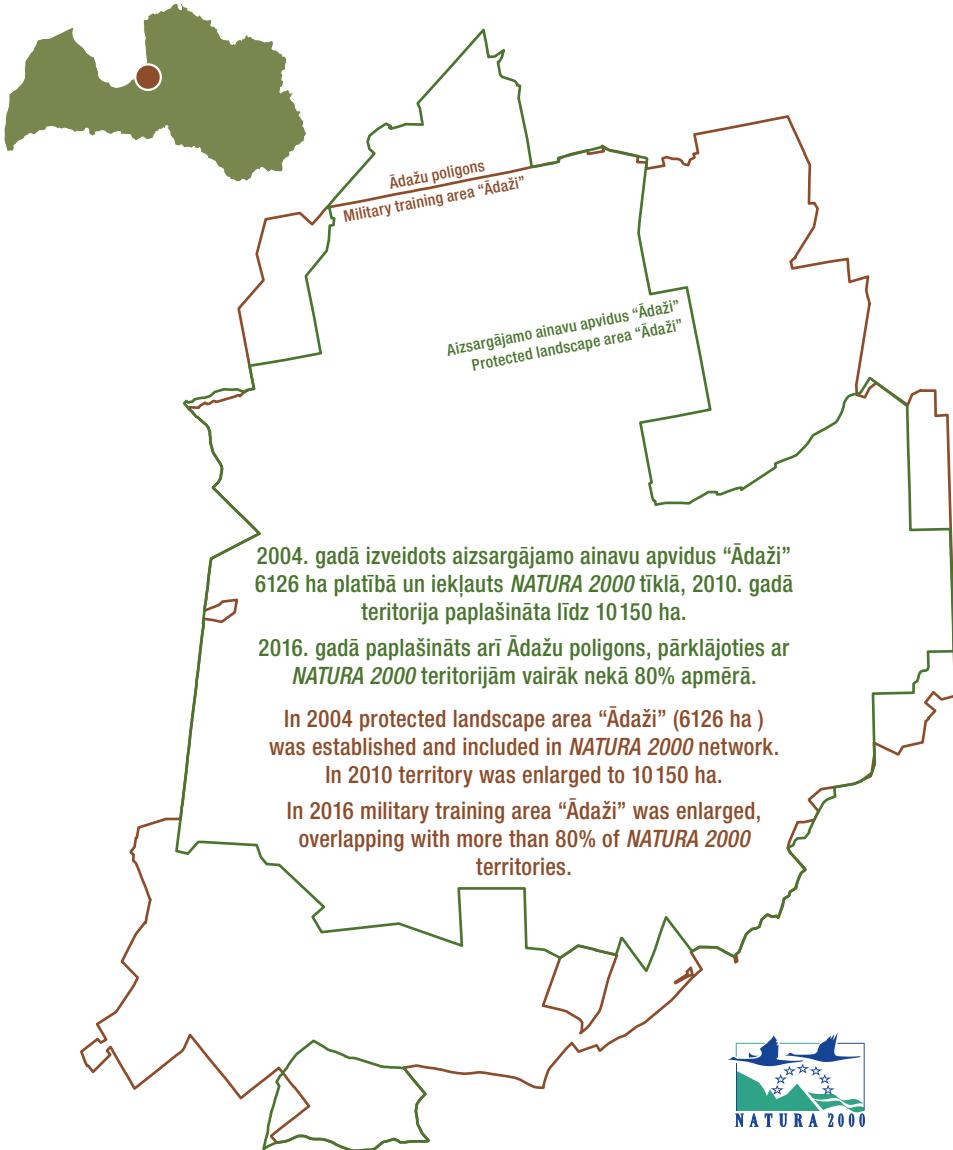
Wood Sandpiper

Breeding place of a Wood Sandpiper is a bog. During migration, flocks of Wood Sandpipers feed on seacoast, in wet meadows, and fish ponds.

Wood Sandpiper is a rare breeder in Latvia, mainly in raised bogs. There are up to four pairs of Wood Sandpipers breeding in “Ādaži”.



Tringa glareola



Eiropas daba Tev

Aizsargājamo ainavu apvidus "Ādaži" iekļauts Eiropas vienotajā dabas teritoriju tīklā *NATURA 2000*, jo šeit sastopamas vairākas no Eiropā apdraudētām sugām un dzīvotnēm. *NATURA 2000* tīklā sadarbojas 28 ES valstis, lai mums un nākamajām paaudzēm saglabātu Eiropas bagāto un daudzveidīgo dabas mantojumu.



Europe's nature for you

Protected landscape area "Ādaži" is a part of the European *NATURA 2000* network because it hosts some of Europe's most threatened species and habitats. All 28 EU countries are working together through the *NATURA 2000* network to safeguard Europe's rich and diverse natural heritage for the benefit of all.

